

HRVATSKI PLANINAR.

Vijesnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“

u Zagrebu.

U Engadin.

(Piše Dr. Aug. Langhofer.)

Opetovano sam čuo hvaliti taj istočni dio Švicarske, koji se naslanja s jedne strane na Austriju, s druge na Italiju. Kako uživam u krasotama prirode, po gotovo u gorskim predjelima, odlučih prošlog ljeta zaviriti u ovaj kut Europe, načičkan ledenjacima.

Dobra mi sreća posluži, te sam se i u nakani i u vremenu složio sa prokušanim prijateljem H.; a kako se obojica slažemo još i u želji putovati pješice, pa još i uživati mile darove božice Flore, krenemo punim nadama 5. kolovoza na put.

Pojurismo uz naprednu Ljubljantu pogledajući na krasni Bled i impozantni Triglav u zaledju, onda na Trbiš (Tarvis) sa krasnom gorskom okolicom osvježujući turističke uspomene prošlih godina, pa napokon dospjesmo na ugodni Belak (Villach). Sutradan žurismo se mimo Toblacha, Innichenia te drugih živih ljetovališta sa snježnim vršcima preko Franzensfeste-a visokog Brennera u Innsbruck, da se malo odmorimo i naužijemo okolice.

Drugi dan pošli smo netom otvorenom željeznicom „Stubaithalbahn“ obilnih zavoja, viadukata a i tunela do konačne postaje Fulpomes, dalje pješice kroz Medraz u dolinu, da iz bližega promatramo krasnu grupu snježnika i ledenjaka: Wilder Freiger, Wilder Pfaff, Zuckerhütl, Schaufelspitze, Aperer Pfaff, — a po podne na drugu stranu, na pitomo jezero „Lanser See“, i u poznato ljetovalište Igls.

Jurismo 8. kolovoza brzim vlakom krasnom prugom preko Landeck-a i St. Anton-a mimo sijaset gorskih šiljaka i ledenjaka kroz 10,249 m. dugi tunel Arlberški u Feldkirch i u Buchs, na tlu napredne i slobodne Švicarske, gdje se lijepo slažu ljudi raznih vjera i narodnosti, dok ostala Evropa stenje pod pritiskom oružanog mira, borbe narodnosti i vjerske tjesnogrudnosti.

Iz Buchsa prispjesmo uz Rajnu preko Landquarta u Chur na noć, a drugi dan kod Reichenau-a na spoju Hinter- i Vorderrheina kraj zanimivih gradina Rhäzuns, Ortenstein te ruševina nekih drugih gradina u Thusis, da bacimo pogled u zanimivu Via mala sa strmim stijenama, do 125 m. visokim, sa galerijama i tunelima

već na cesti, a pogotovo uz ulazninu od 60 centima da se spustimo umjetnom »Via mala Gallerie« do bučne rijeke Rajne, koja si je tu u pećini izdubla duboko korito, do kojeg se silazi po stubama oko 250 njih, a onda 120 m. dugom galerijom u pećini izdubenom. Pećina s obiju strana rijeke sa svojom konfiguracijom jasno pokazuje silnu snagu vode. Lijep vidik daje i pogled prema drugom mostu, dok je daljni tok pitomiji, samo se zaledje iza Zillis-a sa snježnicima i ledenjacima prikazuje impozantnije. Lijep pogled pruža se na Thusis i okolicu sa strme pećine 246 m. nad rijekom, kamo dodješ serpentinama za tri četvrt sata ugodne šetnje uz ruševine gradine Hohen-Rhätien i propale crkve St. Johanniskirche, najstarije kršćanske crkve u dolini.

Od Thusis-a vodi u krasni Engadin glasovita Albula željeznica u dužini od 63 km. sa 41 tunelom. Sagradjena bi za $4\frac{3}{4}$ godine troškom od $26\frac{1}{2}$ milijuna franaka; novac dade zemlja, kanton i interesovane općine; otvorena bi željeznica 1. srpnja 1903. do Celerine, a ove godine do St. Moritz-a. Umjetna cesta Schynstrasse vrvi ljeti od turista, koji se nasladjuju pogledom na okolicu, na zanimive zavoje, viadukte, tunele ove umjetne ceste, koja prati željeznicu bogatu neobičnim scenerijama. Već kod prve postaje daju gradine »Baldenstein« a kasnije »Campi« oku ugodne vidike, a još više lijepa dolina u dubini sa bučnom rijekom Albulom. Iza postaje Solis vode preko Albule dva mosta, jedan za kolni promet, drugi za željeznicu; ovaj je 150 m. (drugi vele 165 m.) dug sa polukružnim lukom od granita dižući se 85 m. (drugi vele 90 m.) nad rijekom Albulom kao najviši most u Evropi. Naskoro ugledaš u dolini pitomo mjesto Tiefenkastel, (do Tiefenkastela ima 14 tunela i 16 mostova), dalje Alveneu sa kupalištem, onda (preko 60 m. visokog vindukta sa 150 m. dugim mostom u 6 lukova) postaju Filisur, od kuda se željeznica sve jače diže, pače prolazi kroz 683 m. dugi zakretni tunel (Kehrtunnel), da dodje u gorsku postaju Bergün 1375 m. visoku, nad kojom strše šiljci snježni spojeni sa ledenjacima, što se spuštaju u dol, da sa svojim ledenjačkim potocima natope sočne livade. Tuj ćeš ugledati najzanimiviji dio puta; čas naime zadješ u tunel, čas izadješ, a kako se željeznica u tunelu okreće, imaš dolinu čas pred sobom čas iza sebe. Željeznica prolazi kroz 4 takva zakretna tunela, redom 485, 260, 670 i 515 m. dugi, dok prispije do postaje »Preda« na ulazu Albula-tunela, koji je 5866 m. dug, 4,5 m. širok i 5 m. visok, u kojem dosegne željeznica najvišu točku svoju kod 1823 m., od koje se spušta do postaje »Bevers« sa 1714 m. visine. Seoce u ravnici i tisini kao da je stvoreno za ljude, koji žele uživati gorske krasote u miru, izvan velikog meteža putnika, a kako je uz željeznicu, ipak lako mogu svaki čas zaći i u taj vrtlog, ako se ne koriste udobnim stazama i podju pješice na sve strane, što je velika udobnost; jer staneš, gdje te je volja, da uživaš po miloj voljici tihu idilu gorskog sela, onaj neprocjenjivi duševni mir, onaj voljki užitak, te bi cijeli svijet zagrljio a po gotovo sve one dobre ljude, koji su ti mili. Gorski gorostasi kakogod ti imponovali, ne samo da ti u tom užitku ne smetaju, pače kao da te i oni nukaju, da se daleko od opakog svijeta zaljuljaš mislima u idealne sfere, što ih realni momenti života nemilice kidaju. Slijedeća postaja,

Samaden, u visini od 1728 m., bliža ka gorskim nizovima, već je u svjetskom vrtlogu sa raznim svratištima, medju njima osobito veliki »Hotel Bernina«. Mjesto Samaden dosta je zgodno za izlete s jedne strane prema St. Moritzu, s druge prema Pontresini, a to je i razlog, da smo si i mi ovo mjesto odabrali centralom za naše izlete.

Samaden je mjestance sa jedva tisuću stanovnika u dolini rijeke Inn, ali si je izvojštilo dostoјno mjesto kao gorsko lječilište sa lijepim pogledom na okolišne vrške, iza kojih proviruju impozantni snježnici i ledenjaci, imenito oni Berninski. Sunčano šetalište vodi uz Inn u 3 km. udaljeno tiše mjesto »Celerina«. Odavle na 4 km. leži »St. Moritz«, moderno, internacionalno lječilište prvog reda, u krasnoj okolini, na rubu pitomog jezera. Prije postaje St. Moritz, koja je krajna na toj pruzi, vidiš Inn, kako se ruši širokim padom prema Celerini. Nedaleko postaje je seoce »St. Moritz«, koje obiluje ljetnikovcima, jednostavnim i sjajnim svratištima raznog gradjevnog stila; medju novim zgradama razabrati ćeš jasan upliv secesije. Medju svratištima ističe se veličinom na gornjem kraju mjesta Kulm-Hotel sa 400 kreveta, a na donjoj poli veliki Palace-Hotel sa tornjevima (200 kreveta); sada se dovršuje novo veliko svratište »Grand Hotel St. Moritz«, kako veli tablica, koje će se otvoriti g. 1905. Šećeš se po mjestu u visini od 1839 m, kao da obilaziš najviše vrške kršnog našeg Velebita.

Iz sela te odnese električni tramvaj dolje u »St. Moritz Bad«; tuj ćeš naći lječilišta i cieli niz svratišta i stanova sa opskrbom (Pension). Tko se hoće vozikati jezerom, može se na električnim brodićima prevesti, koji stoje blizu kolodvora te idu u kupalište. Za bolesne skrbljeno je u »Kurhaus-u« (Alte und Paracelsus Quelle) te u kupkama »Neues Stahlbad« (Surpuntquelle), a kome je premalen „Kurgarten“, naći će na sve strane obilje lijepo uredjenih puteva i staza sa klupama za odmor u ravnici kao i na obronku bregova, što okružuju ovo udobno mjesto. Bazari sa najrazličitijom robom: zlatnine i srebrnine, uresnog kamenja, slonove kosti, originalne drvorezbarije, kao i raznih predmeta, što ih kulturni čovjek zbilja treba, ili iz objesti kupuje, nagomilano je tu u obilnom izboru; tu se mota šarena publika: bogataši i siromasi, našušureni i čedni, oholi i prijazni, da kupuju štošta, ili bar da si oči razdragaju. U Kurhaus-u imali smo zgodne gledati izložbu akvarelnih slika Christoffle-a, a u selu u školskoj zgradi izložbu slikâ znamjenitog pokojnog Segantini-a sa originalnom njegovom tehnikom, risarijâ i uljenih slika, kao n. pr. snježne poljane, ili one seoske idile, kao što je ovčarica, koja plete čarape, ili mlada kozlića sa kozom, i drugih. Sunicom, lijepim hladom, prošećeš se uz Inn za pol sata u Campfer, a za daljni pol sata prispiješ preko polja u Silvaplana, oba mjestanca na obali istoimenih jezera, rastavljenih mostom. Silvaplana je bila puna gostova; mladi turista, naš suputnik morade poštom u Campfer na noćište, jer nije našao mjesta u Silvaplana. Ovogodišnja je sezona bila povoljna, rano započela, a nade je bilo, da će i u rujnu potrajeti. Nad Silvplanom uzdigao se 3458 m. visoki Piz Corvatsch sa ledenjacima, a potok Surlej se ruši sa vodopadom medju Corvatsch-om i Fuorcla-Surlejom. Toplo sunce nukalo nas na okrepu, a kako je nam,

»Austrijancima« pa u oči napis »Echt Pilsner«, okrijepili smo se, ali i platili za malu bocu od 2 čaše 1·20 franka. Iza Silvaplana ulazi na cestu put »Julierstrasse«, a pred nama prema Maloji vidi se gorski masiv Piz della Margna (3163 m.) sa ledenjacima. Dalje vodi put prema Italiji u Chiavennu. Mi smo prevalili taj dio puta običajnom poštom iz Samadena do Maloje u »interieure-u« za 5 fr. 85 cent. u 3 i pol sata. Glavna žuta poštarska kola imaju upregnuta 4 jaka konja, a ima mjesta za 10 osoba, što spreda, što unutra, a što straga. Prema potrebi ide i više kola, ovaj put bila su bar četvera. Idući prema Sils-u otvara se na lijevo krasni gorski panorama sa snježnicima i ledenjacima; jedna od najljepših bočnih dolina Bernijskoga gorja jest »Fextal«. Uz jezero Sils iza zakreta ceste iznenadi nas krasni pogled na mjesto »Maloja«. Uz jezero je podignut impozantni veliki »Hotel Kursaal Maloja« sa 400 kreveta, velikim igralištima, dok se je na obronku strme pećine smjestio nekadanji grad sa kulom umrlog belgijskog grofa Renese, sada prozvan »Chateau Belvedere«, sa krasnim pogledom na okolicu, okolišne snježnike i ledenjake. Tuj ugledaš osim P. della Margna prema jugu i Monte Muretto, a iza njega bijeli Cima di Rosso, dok pred tobom oštре obilne serpentine, njih 12, vode u dolinu Bergell, prema mjestu Chiavenna, u dalekom zaledju sa vršcima tople Italije. Blizu gradine Belvedere nalazi se 6 okruglih koji metar dubokih ledenjačkih mlinova (Gletschermühle), jedan od njih 6 m. u promjeru, 11 m. dubok, što ih je sila ledenjaka pomoću kamena izdubla.

Na malenom groblju pohodili smo grob Segantini-a. Umukosmo nehotice obojica; stislo nas oko srca, mene više čisto humano čuvstvo, kad sam video jednostavni grob obilno nakićen tek gorskim cvijećem, posjetnicama, stihovima, dokaz, da nježne ruke pripadaju čuvstvenom, idealnom srcu, dok je moj drug u pravom shvaćanju umjetnika žalio za ranim gubitkom pokojnika, što ga je umjetnost svoje vrsti pretrpjela.

Ako gode putniku sva ova mjesta sa lijepom okolicom, po gotovo se nalaže oko sa koje više točke, gdje motri niz jezera: Sils, Silvaplana, Campfer, St. Moritz, ka kojima se na putu iz St. Moritz-a u mjesto Pontresina pridružuje i mali »Statzer See«; duboko se dojmi sa kojeg višeg vrha impozantni niz gusto načičkanih vrhova, poput šećera bijelih, snijegom i ledom pokritih tako, da se skoro sa svake točke pruža novi vidik, novi užitak. Mi smo se naužili tog pogleda sa vršaka: Muottas, Murail i Schafberg, a primakli se i ledenjacima.

(Svršit će se.)

Krivošije.

(Priopćio Vj. Novotni.)

Krivošije? — Krivošije? — Kakovi su to opet planinski čari?
Jesu zaista čari svoje vrsti, ne za svakoga — tå što je za svakoga?
Ali jesu čari »poučni«.

Krivošije su onaj dio južne Dalmacije, koji se stere od zapada prema istoku izmedju istočne Hercegovine te Crnogore, a od juga, t. j. nad Risnom jedno 15 km. sjeverno do Grahova u Crnojgori. Po tom je kraj dakako sa svih strana lahko pristupan što morem što kopnom.

Pa ipak rijetko tko ovamo zalazi, bilo onaj, koji mora.

Razlog tomu biti će jamačno taj, što je ovaj kraj dom siromaštva, nerođice; nije no šaka kršnih gora, visokih vrhova, ropavih ždrijela i klanaca, bez gostonja i javnih konaka, gdje nema kolnika, već samo cesta za pješaka, konjanička i mazgu, a još manje ima željeznice, automobila i kotača.

Krasa i mir i tajinstvenu tišinu naći ćeš tuj; rijetko ćeš čuti i sjetnu pjesmu kojega čobana, ili veselicu ptice pjevice.

Krivošije dakle kraj je pust, gdje osim tvrdih vojničkih zgrada nema grada ni gradskoga života, već samo siromašnih sela i tijesnih seljačkih kuća.

Ali zato su Krivošije bogate crnom gorom i tvrdim kamenom, zdravim zrakom i studenim vrelom, krepkim narodom i čestitim rodom.

Krivošije zatvaraju sa svih strana visoke planine obrasle bukvom, dubravom, jasenom, javorom i crnogoricom, ili opet samo goli, strmi kamen, sve do 1895 m. visine. Sa zapada se diže Bijela gora, Jastrebica, Vučji Zub, Orjen, Crljena Greda, Suba, Dobrostica; sa juga čini granicu Boka Kotorska. i to: Novljanski zaton, Verige, Morinjski i Risanski zaljev i sjeverni dio Kotorskoga zaljeva; sa sjevera se širi Gvozd, za kojim leži Grahovo, a na istoku Bukovica sa Dubokim dolom, Bjelošem, Dragičevim i Selakovim dolom, Vršanikom i Dragovinom kosom (nad Orahovcem).

U tu gorsku samotinju bijah već u dva puta zašao, ali samo s kraja, i to sa južnoga i zapadnoga. Želja me je vukla, da potanko prodjem sav kraj. Ali to nije bilo tako lahko; jer je trebalo za više dana u raznim brdinama noćište naći. Već lani mi obeća ugledni prijatelj u Kotoru, dr. A. M., da će me kroz sve Krivošije pratiti, ali ne uzmože od službenoga posla i puta. Što ne učini prošle godine, učini ove.

Bijaše petak 29. srpnja, kad se prema dogovoru nadjosmo u 4 sata u jutro na obali Kotorskog pred stanom toga prijatelja. Duvaše silan sjever, more skakalo visoko, a nema našega barkara, što smo ga naručili, da nas preveze preko Kotorskog zatona u Orahovac. Valjda zaspao, ili mu se čamac pobojavao valova. Podjem do bližnjeg sela »Glavatâ«¹, što stoji od nas na 1 kilom. prema Orahovcu, probudim prvoga brodara, što je tuj u zaklonu na obali u gunju zamotan spavao. Ukrasmo se nas četvero — M. povede svoja dva rodjaka i krasna psa bernardinca, — pa hajd preko mora na Orahovac. Ali eto i druge neprilike. Bura se stala protiv barke toli silno upirati, valovi toli visoko skakati, da smo se na prevozu morali na sjevernoj strani Dobrote opet iskrpati i prevaliti ono još dva km. puta kroz Dobrotu². Tuj moradosmo preko kamenja,

¹ Glavatâ.

² Dobrota je selo i općina od malone 1000 duša na istočnoj strani Kotorskog zatona steruć se na uzanoj morskoj obali, a pod visokom, golom stijenom, 7 km. od Orahovca do blizo Kotora.

što je ležalo na razvaljenoj cesti. Austrijska vlada naime dozvoli, da se općinski uzani taj put, kojim nikakova kola ne mogahu prolaziti, proširi u kotarsku cestu i produlji do Ljute, pa tako da se spoji sa Orahovcem. Taj put se onda probijaše, a i mi se kroza nj probismo, te dospjesmo do potoka Ljute, što čini medju općini Dobrote i Orahovca. Prijedjemo tuj most, što ga je Austrijska vlada god. 1858. podigla, pa prevalimo još ono pô kilometra do Orahovca. Tim izgubismo malone dva sata, ali nadjosmo druga, koji strpljivo prema dogovoru čekaše. Bijaše to Gopčević, imućni Orahovčanin, koji je u Americi preko 20 godina sa 2 brata trudom stekao nešto imetka pa sad smišlja, kako bi kao umni i iskustvom prokušani sin svoje zemlje kulturno i industrialno pomogao rođnoj gradi. Kani naime na svoj trošak svu Boku spojiti električnom željeznicom; voda Ljute kraj Orahovca dala bi mu silu. Takova je barma njegova namisao; hoće li i kada od te kulturno i industrialno za Boku zamašne i korisne osnove biti gotova čina, nije samo njegova stvar, već i upraviteljâ u Beču, koje je planinar Heimfelsen ljetos u Beču javno prikorio radi sistematskoga za-nemarivanja životnih pitanja Dalmacije uopće. (Planinar 1904. str. 27.)

Orahovac je selo od 550 žitelja u zatonu Orahovačkom, koji čini sjeverni dio Kotorskoga zaljeva; to seoce stoji nekako u sredini cijelog Kotorskoga zatona pa bi čovjek i mislio, da će se to mjesto razviti kao sijelo središnje uprave. Koliko naime Kotor ima prostora za razvitak, ima ga i Orahovac; i vode ima uvijek žive. Vrelo i potok Hercegovina u samom Orahovcu nikad ne presuši. Drugo jako vrelo teče jedva 100 metara više, a i Ljute je na domak. Put u Crnugoru bliži je iz Orahovca, nego iz Kotora. dapače najbliži, jer kamen tuj nije tako visok. I vazda bijaše ovuda put u Crnogoru, a i danas je; za franceskoga gospostva bijaše dapače krasan, ali je sada zapušten. Gopčević mi kazivaše, da je živa tradicija, za koju ion znade, da je tuj kraj Ljute stajao grad kraljice Teute imenom Obelon, kojemu će se naći tvrdih tragova nad mlinom Gopčevića, koji tuj стоји на Ljuti; veljaše, da su tragovi toga Teutina dvora i gradine mu zaplavljene od silnih potoka, koji sa visokoga kamena silez, kad pijavica udari.

Od Orahovca vodi tvrdi vojnički put na okući u Krivošije. Mi ne ćemo tim putom, jer bi daleko zalazili i vremena izgubili, već ćemo po uputi suputnika i domaćine Gopčevića, koji nas željan pred kućom dočeka, ravno na strmu kanicu (kamenu stazu) zastraniti u kamen, koji se zapadno od Orahovca strmo diže kao širok žlijeb ili osovljeno korito.

Uspinjuć se ovim kamenim koritonim, koje je donekle obrasio drvećem kao: mogranjem, lovorkom, maslinom, hrastovom i drugom šikarom, ostavismo s lijeve seoce Mramore¹ (2—3 kuće), a pod nama Zvek (2—3 kuće) i pravoslavnu crkvicu sv. Gjorgja, podignutu na goloj strmoj litici. Za tu crkvu veli Gopčević, da joj je temelj iz dobe Stjep. Nemanje. Naokolo te crkve ima i groblje u kamenu. Godine 1870. 13. siječnja tuj digne podzemna voda pećine, provali goru

¹ Mramori-ā

te deraše dva sata. Tom prilikom prenese ta voda jednu kuću kakih 300 koraka niže skupa sa brijegom, na kojem stajaše. I danas ta kuća još stoji. Skoro ugledasmo u tom koritu i treće seoce, Brijeg (2 kuće), te se hvatasmo gradjene vojne ceste i sela Stepena izišavši iz kršnoga korita, gije se, dobro uznojeni, žedni vode napismo. Za četvrt sata uspesmo se na Vranjevu Glavicu, gdje je vojno-gradjevni ured podigao malen spomenik sa njemačkim napisom na uspomenu g. 1888., kad je cesta tuj dogradjena. Na najvišem vrhu, na Vranovom brdu (749 m.), stoji vojna kula, kakovih ima u Krivošijama 14, koje su sve dogradjeneiza g. 1882. poslije poznate one pobune u Hercegovini protiv novačenja. Vele, da svaka tih kula stoji 60.000 for. Lahko, jer su sve gradjene na nepristupnim vrhovima preko 700 m. visokim, gdje nema ničega, osim gola kamena.

Ustavismo se na tom Vranovom brdu na cesti pod kulom, jedno da se odmorimo i da zatražimo iz vojne kamenice vode, a onda i zato, da nam se duša okrijepi krasnim pogledom prema jugu na Kotorski zaton, koji se s toga visa prikazao na suncu kao hrpa živa bisera okružena vijencem šarena kamenja; u isti čas sa istoga mjesta ustavit će ti oko na sjeveru kao zbacana gomila sivih, golih kosa i vrhova, medju kojima izbijaju dvije kule, jedna na vrhu, Šanik (880 m.), a iza ove druga, još viša, na Golom vrhu (1311 m.). Jedno 300 m. niže Šanika u prodolu prikrilo se malo seoce Klajević, ili vojno-službenim imenom Ježević sa oružničkom kulom.

Na južnoj strani tog Vranovog brda t. j. na onoj strani, koja gleda na Kotor, stoje na kamenu između Perasta i Orahovca dva mala zaseoka, jedan, moru bliže, jest Dražin Vrt, a drugi, više njega, Glogovac. Iz Dražin Vrta izadje vrlo mnogo morskih kapetana, Vukasovića, malone više njih nego iz sve Boke.

Založiv tuj stojeći malo butine iz moje vjerne uprtice i profunta, što smo ga tuj kupili od vojnika, krenemo u 9 sati dalje istom vojnem gorskem cestom prema sjevero-zapadu uz kapelu sv. Jovana i uz seoce Ubalač, što stoji prema istoku a zapadno uz seoce Velinić sa kapelom sv. Trojice, pa se tako nadvismo za jednu uru hoda nad Risan. Put nas vodjaše ispod raznih glavica, koje se i lijevo i desno dizahu nad nama. Ostasmo od čarobne pojave kao kameni, kad izadjosmo iza zadnjeg lijevog vrha na strminu, koja se diže 700 m. iznad Risna. Ne ugledaš svega toga zaljeva, već samo najsjeverniji mu uski dio. Kuće i palače na obali pričinjavaju ti se tuj kao guste crvene jabuke na jednom ogromnom stablu kraj bistre rijeke suncem obasjane, što ju čuva sto i sto mrkih kosa i glavica, koje se na drugoj strani dižu jedna povrh druge na 1000—1500 m. visine sa grobnom tišinom u crkvi svete naravi.

Stadosmo se po malo spuštati na glavnu cestu, koja vodi iz Risna u Krivošije. Minemo kapelu sv. Nikole, prodjemo Ledenice, srotinjsko seoce od kakih 100 duša, i osvanemo oko 11 i pô sata u Grkovcu, seociu sa nekoliko kuća, nad kojima se visoko diže kula. Tuj zadjemo u trgovinu gospoje Zahlprecht, da se uklonimo žegi sunčanoj i da objedujemo. Kruha, vina, vode, kave, i mlijeka dobijemo tuj, a čaja, sira i butine izvadimo iz moje uprtice i iz torbe

prijatelja Gopčevića. Mililo nam se tuj u hladu kod gdje. Zahlprechtice, te će u ugodnom razgovoru i šali skoro proći dva sata. Budući da nam je valjalo za rana stići na konak u Dragalj, krenusmo u 1 sat i pô opet na to lijepo vruće sunce, na kamenu cestu, mimo oštih grebena, strmih dolova, gdje ne ćeš vidjeti drugo osim kojega čobana sa kozama, pa koju jamu kao poljice, zasadjenu kukuruzom, pasuljem, krastavcem ili pipunom. Jedan jedini veći dol ugledasmo dobra dva kilometra iza Grkovca na desno s puta sa više rasijanih kuća, naime Markov dol, gdje si mogao opaziti i sitno raženo poljice. Malo dalje, na lijevoj strani puta, po i brijegom još se stisle dvije niske kukavne kućice. Na jednoj bijaše znak krčme. »To je dom lijepo Gjorgjette«, reče nam naš mili vodja M. Na naše pitanje, neka nam tu ljepotu protumači, izjavi, da je tuj bilo prije više vremena dobra vina i piva i krčmarica, lijepa Hercegovka, gdje bi se često ustavilo putno društvo i zapjevalo veselu pjesmu.

U Dragalj, naše prvo noćište, stignemo oko 4 sata. Od Kotora do Orahovca ima 9 km., od Orahovca na Stepen, uz Ubalac na sv. Nikolu i Ledenice do Grkovca 16·7 km., a od Grkovca do Dragálja i to do oružničke postaje 6 km., sveukupno 31·7 km. u visini od 600 do 700 m. po kamenoj, tvrdoj cesti, na žarkom suncu. Dosta je to bilo za društvo baš nenaviklo takovu putu.

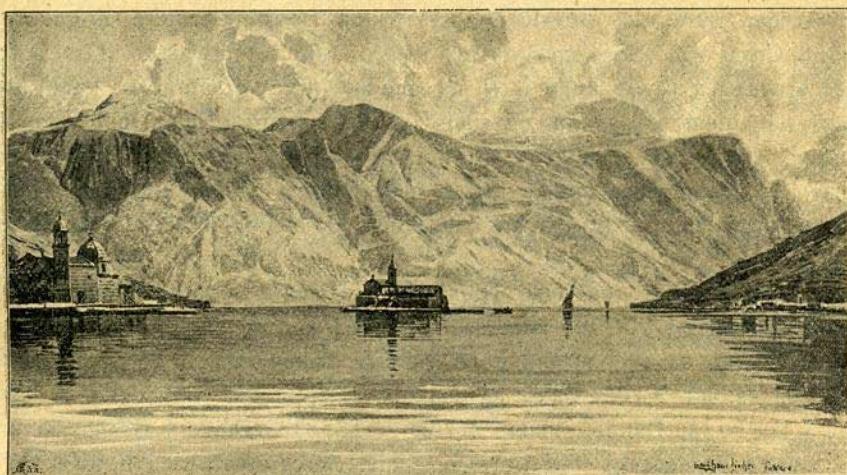
Samo selo Dragalj stoji onkraj široka polja »Dvrsna«. To polje, višoko 614 do 670 m., stere se od juga na sjever na pet klm., a od istoka na zapad jedan do dva i pô km.; sa svih ga strana okružuju gore, obrasle s veće strane bukovinom, a visoke do 1180 m., tako da je to polje nalik na veliko jaje, propalo u goru. Veća strana polja travom je obrasla, pašnjak je, drugi dio dobra je oranica, koju dijele mali trnjem i bujadi zarasli hrastovi gajići, mali skupovi mlade hrastovine, više puta samo pet do šest stabala, tako da se to polje — osobito sa južne strane — pričinja kao umjetno uredjen perivoj, što ga naokolo tek na rubu i to tik pod gorom okružuje dostatan broj sela. Nasred širokog tog polja ima mašto staništa: prema južnoj strani stoji tvrda, velika oružnička kula kao tvrdjavica, prema sredini crkva sa grobljem i parokijom, a tek na sjevernoj strani, 2 klm. od oružničke postaje, kraj mala sela, Dragálja, leži škola i velika vojarna financijske straže.

Dvrsno polje okružuju ove glavice: na istoku Štedin, Bijeloš, Bukovica, Matijaševica, Dubova Glava; na jugu Braćansko brdo; na zapadu Jankov vrh, Goleš i Dvrsnik, a na sjeveru Gvozd i Ploče.

Krivošije spadaju upravom pod općinu Risansku, a pod kotar Kotorski. Dijele se na Dônje Krivošije i Gornje; rastavljuju ih tri gore, i to: Veli Kabao (1525 m.), Veli Vrh (1277 m.) i Vršanik (1062 m.). Te se gore pružaju malo ne jednakim pravcem od zapada k istoku. Glavna mjesta u Dônjim Krivošijama, koje imaju do 820 stanovnika u 31 selu, jesu Knezlac i Crkvica. Na Krivošije Dônje spadaju ova sela: Brezovi dô, Cerovik, Crkvica, Crljenki dô, Dragoševi sela, Dubrava, Dugi dô ili Duga dolina, Grab, Grabovi dô, Jelovi dô, Kilava Dubina, Knezlac, Korita, Kovači, Krstuljin dô, Lješčić, Ljubine Lazina, Mali dô, Medojev dô, Napoda ili Veli vrh, Poljice, Popov dô, Rajina prodô, Raskršije.

Rasoje, Spasojev Krst, Srndô, Starešina, Šćepov dô ili Šćepan dô, Unirine ili Unirina, Zvečavsko polje ili Zvečava ili Vela Greda. Glavna mjesta u Gornjim Krivošijama jesu Grkovac i Dragalj. Na Gornje Krivošije, koje imadu takodjer 20 sela sa 630 žitelja, spadaju ova sela, i to na jugu i istoku: Lupoglav, Nugli (Crni i Razli¹), gdje ima znatna žila ugljena i željeza, Braćan, Grandovina, Bojanić, Cerje (oružnička vojarna), Bara, Štrkanica i Dragošev dô; na zapadu: Malov dô ili (po jednom uskoku selo nazvano) Blagojević, Jankovo selo, Omržine, Han (ili Bojanić), Polkovac, Podlijeske, Kulina, Zagvozdak, Mačja Stopa, Laczacki dô, Škrpe (ili Brezov dô) i Jovičina Voda.

Tolik broj selišta, a samo koja stotina žitelja u njima! Jest, ali valja znati, da tuj često čine selo dvije tri kuće sa 6–8 ljudi.

Otok sv. Gjurgja i Gospe od Škrpjele

u sjevernom dijelu Kotorskoga zatona, ispod Perasta a naprotiv Verigâ. U zaledju se dižu planine Krivošije, desno, na Vrmacu, Stolivo Dônje.²

Dvrsno polje kraška je visočina, u koju sa svih strana naokolo ispod zemlje silaze vode. Zato ćeš tuj naći na sve strane bunara — i to do 20 njih — vode krasne i ledene, da te u ljetu sve zubi zebu. Samo Cerju — oružničkoj vojarni — ne iskopaše bunara, pa oružnici moraju piti kišnicu iz kamenice. Zato se krivo tužaše vojna uprava, da Dvrso polje nema vode.

Još će ti oko zapeti tamo na sjevernom kraju toga polja za veliku, još tvrdnu, kamenu razvalinu. To je ona vojna kula, sagradjena g. 1836., koju su g. 1882.

¹ Ne mogoh saznati, što znači ovdje razli, ako ne razliti = razni (koji se razlikuju od crnih.)

² Vidi: »Planinar« br. 3. i 4. god. 1904. i Francesco Conte Visovich: Storia di Perasto, Zara 1898.

Krivošijani zaokružili i prisili obsjedanike na predaju te ih otpratili na Ledenice. Od onda posagradi vojna uprava kule na visokim, teško pristupnim vrhovima te ih medju sobom spoji dobrom, gradjenom cestom.

Kad smo dakle stigli na to krasno, pitomo Dvrsno polje, odvede nas naš brižni vodja M. do oružničke vojarne, gdje smo sjeli pod gusti hlad, odmarali se, razgovarali, dok nam oružnički kuhač priredio ručak — baš čestit i obilan. Po ručku krenemo radi konaka ka finansijskoj vojarni, odaljenoj dobra dva kilometra, vratimo se na večeru u oružničku vojarnu, a iza 9 sati se trojica nas u noć opet uputisemo besputicom u finansijsku vojarnu na noćište, dočim su dvojica noćila u oružničkoj vojarni, kad nije bilo za sve mjesta ni ovdje ni ondje. Bijaše nam zgodno i dobro.

Sutradan, jedva sunce granulo i dan osvojio, dignemo se, operemo se na bunaru pred vojarnom baš zdravo ledenom vodom, popijemo kavu i tako dočekamo društvenu svojtu iz oružničke vojarne, pa podjemo prema dogovoru na Grahovo u Crnugoru. Stignemo onamo za sat i pô šetuje preko Pločâ (pušt kamen) i Kama na (dvije kuće i to na medji, prve crnogorske kuće) malim ždrijelom, na kojem se sastaju ogranci Gvozda sa ograncima Dubokoga dola, oni s lijeve, ovi s desne, istočne strane. Ploče tuj čine medju Hercegovine i Crnogore. Ta medja označena je križem uklesanim u pećinu kraj puta. Ima od Dragaljske oružničke vojarne 6 km do Pločâ, a odavle do Grahova još jedan kilometar.

Grahovo, mjesto od blizu 100 kuća ziljanica i do 600 stanovnika, stoji u plodnoj visočini od 700 m., koja se stere na 5 km. od juga na sjevero-zapad; okružuju to mjesto sa svih strana gore, obrasle bukovinom, ili gô kraš: sa juga Gvozd, sa istoka Kličevac, sa zapada Bojanovo brdo, a sa sjevera Kurjaj i Derviš. Danilo, knjaz, osvoji g. 1858. Grahovo i Grahovski kotar, gdje je mnogo crnogorske krvi poteklo protiv hercegovačkim i bosanskim Turcima. U zloj je tuj uspomeni i silai Ali paša Rizvanbegović i ljuti Smail aga Čengijić. Eno na Čelini (kamenu vrhu na sjevernom rubu Grahovskog polja) pogibe u jednom okršaju 9 Petrovića uz 500 Crnogoraca, kad su se ono Crnogorci opili, a Turci iznenada navalili; i opet bijaše silna boja na Grahovcu, selu viš Grahovog polja na sjever i na vrhn mu, na glavici »Orle«, gdje bi poslijepodne crkva »Spasovo« podignuta onaj isti dan, kad je vojevoda Rade (Petar II.) pogubio Turke na Mutiću gori, što se ono od Grahovca (ne Grahova) na zapadu diže do 1259 m. visoko. »Na svakom kamenu, na svakom klancu, na svakom vrhu, svagđe tuj bijaše krvi sa Turcima«, kazivati će uz put knez Dragaljski, Ilija Samargija, koji nam je toga dana iz Dragalja bio provodičem.

Prodjosmo Grahovo, koje je gradjeno poput Cetinja na širok sokak: tuj ćeš sada naći raznih dućana, dapače i kavanu, u kojoj nas zgodan gazda, Krsto Lazović iz Ledenica, sa vrlo pristalom gazdaricom veselo podvore kavom, suhom sirovom butinom — i to vrlo dobrom — i dobrim dalmatincem. Dok smo se tuj dobar sat u razgovoru odmarali, napuni se kavana domaćih gosti, najviše djece, koji će doći gledati i slušati rijetke goste, što su na Grahovo tako ura-

nili, kao da su pali iz oblaka. Po našem Iliji upoznaše nas Dragaljce, nu radoće znati, što ćemo u Crnojgori, što li nosimo, pa zato krišom pitaj Iliju, tko smo i kuda ćemo. Ne potraje mnogo, i već nas sve znadoše po zvanju i po imenu.

Obdarivši djecu jabukama, što smo ih tuj kupili, krenemo iz kavane preko Grahovskog polja na Cerovo ždrijelo kroz Gvozd i goru Krnu Jelu, prijeđemo tuj opet medju pa se kroz Rosov dô (1000 m.) i selo Jovičinu Vodu spustimo pod Dvrsnik (1179 m.) na Dvrsno polje u oružničku vojarnu na ručak. Uz put nas rashladi gusto kozje mlijeko kod brata našega Ilije usred dragomilnih čopora miloglednih koza, a još nas slatko razbudi i ohrabri mnogi vidik u modrom viru gora, kao ono zapadno Bijela gora sa Liscem vrhom (1593 m.), ravno mu na istok Dvrsnik, na sjever Ivanova glavica i Deljevac, a na dalekom jugu preko Dvrsnog polja dva debela čuna, i to već spomenuti Veli vrh i na lijevo mu Goli vrh.

Ohrabrivši se slasnim ručkom pod gustim hladom na dvorištu oružničke vojarne i otpočinuvši u polju na travniku, krenemo iza pete ure južno na 6 km. odaljene Crkvice, u to glavno mjesto Dônjih Krivošija, gdje se stječu putovi iz obiju Krivošija, pa još i iz Trebiňa, Risna i Crnegore. Staza od pô sata vodi preko jugo-zapadne strane polja Dvrsna na lijep gradjen kolnik do Hana, seoca od dvije tri kuće, gdje zalazi u uzani klanac, što ga čine grede silazeće s desna, sa Jankova vrha (1017 m.), na kojem se koče dvije kule, te sa lijeve, sa Bračanskog brda. Cesta se jednako uspinje, te ide na vrh Crkvicâ krasnom gustom šumom, koja je s lijeve i s desne obrasla ponajviše bukvom, jasenom i javorom. Kod toga Hana, pod Jankovim vrhom, ranjen je u nogu god. 1869. Ivanović, pukovnik i potonji general i upravitelj Dalmacije, za one bune, koju su bili podigli Krivošijani ne htijući se podvrći novome zakonu o novačenju. Nad istim Hanom stoji uz put silan granat jasen, najveće stablo u Krivošijama; žilje mu je naokolo iz kameni izbilo na površinu kao valovlje na jezeru uzibabanu vjetrom.

Selo Crkvice stoji 1097 m. visoko na rebru, što se spustilo od zapada prema istoku sa kose Stražice (1231 m.) te se hvata ogranača Velog a vrha. Na samoj kosi stoji oružnička i finansijska vojarna uz šumariju, a lijevo i desno na vrhovima po jedna tvrda vojnička kula. U južnom podnožju tih zgrada i kula podignuta je još i velika vojarna sa nuzgrednim zgradama; tuj je i pošta. Koliko je odijeljeno mjesto od svijeta, toliko nam pôdaje pustinom svojom i silnim svojim mrkim gorskim valovljem nenadanih slika. Tri silne kose naime spustile svoje gole vrhove i grebene sa zapada, od Orjena, (vidi »Planinar«, str. 5.1904.), na istok prema Crkvicama; ove su kose ovdje ondje obrasle rijetkom mulikom¹: na sjeveru digla se Pazua, južno pod njom Jaričeva kosa i Veli Kabao, a još južnije pod ovima Crljena Greda; istočno i jugo-istočno opet Veli vrh i Goli vrh podigli glave svoje iz valovlja gorskog; na jug

¹ mulika = crni bor.

se spustila od **Golog vrha** i **Dragovine** na Orahovac i Risan silna gromila gorska, koja se pretvorila kao u jednu ogromnu zavojitu puževu kuću, pod kojom će zalistati malen dio Kotorskog mora, u koje se s visa Vrmaca nadgledava seoce Stoliv Gornji kao krasna djevojka iz zelena vrta.

Naš se krasni putni vojvoda M. poskrbi za konak u državnoj šumariji, a za večeru u oružničkoj vojarni. Bilo mu je ovaj put laglje, jer je imao za dvoje manje skrbiti, što su na putu oslabili pa u Dragáju zaostali; to je bio mladi mu rodjak i pas, kojemu su šape bile natekle od kamena puta. I trećemu suputniku moradosmo žuljeve na nozi namazati vaselinom, što obično sa sobom nosim u utrobi svoje svemožne uprtice, bez koje masti nikad ne bi smio nijedan planinar na put poći.

Sutradan se u 5 sati u jutro nadjemo prema osnovi na putu na Orjen, na koji će se eto sa druge strane ždrijela Orjenskoga popeti (vidi Planinar, str. 5. 1904.) Bijasmo ovaj put svi »okonjeni« planinari; teškom mukom nadjosmo četvrtoga konja uz put u obližnjem kukavnom selu »Jelovi dô«. Iza dosta mučna puta i vesele bitke sa snijegom u velikim i punim snježnicima Orjenskim zdravi se vratimo istim putem u Crkvicu. Bijaše 3 sata po podne. Opeklone od sunca i snijega ublažismo vaselinom, želudac izlijjeći dobar ručak oružnički, a sile ispravi dobar ležaj noćni na podu u državnoj šumariji.

Sutradan u 6 sati jutrom opet uzjašimo konje na povratak u Kotor. Naša dva bolesnika, zaostala u Dragáju, Stanko i Bur, doklipsaše pod veče u pratnji oružničkoj te se tako nadje i opet sve društvo na okupu.

Put iz Crkvica na Kotor preko Ubalâ (ne na Ledenice i Risno) ide na raskrsnicu Orjensku, kreće tuj šumom južno niz dol zavojito na dva ubava seooca: **Grab** i **Rajinu prodô**; tu se put opet diže, prolazi širokim ždrijelom između **Vele Grede** (1298 m.) i **Vele Bukve** (1224 m.) do razkrižja, koje južno vodi u Hercegnovi, a iztočno se spušta na strme, loše okuči te zakreće u Ubalsko polje između dva visa: sjeverni **Baštek** (1391 m.), a juž. **Kabao** (1470 m.).

Ubalsko je polje plodna visočina (750 m.) od dva kilometra duljine i nešto manje širine, gdje ima više sela kao: Lakonić, Savić, Vukasović i Dragulović¹, okružena odasvuda golim kamenom. Ubli su općina od 14 seooca sa 580 stanovnika; na istočnom kraju, na jednom visu, diže joj se čuvarica, oružnička vojarna. Od Crkvicâ do Ubalâ, i to do oružničke vojarne, ima 14·7 km. Žedni se tuj napismo iz lonca, kojim su žene iz zemlje grabile vodu, hladnu kao snijeg a sniježnu i po teku. Mora da i dolazi iz okolišnih visokih grebena i jama, u kojima snijeg nikad ne okopni. U polju Ubalskom ima više takovih plitkih bunara, odatle je jamačno i ime mjestu².

¹ Tako glase sela u službenom popisu. Pitah dva Hercegovaca, nisu li to Lakonići, Savići, Vukasovići i Dragulovići, a oni će potvrditi, ali izgovorati imena tako, da ćeš jedva krajnje i čuti.

² Ubao znači otvor, jaz, jama sa vodom. Jednakih otvora u zemlji, gdje voda izbjija, pod istim imenom biti će mnogo u Crnojgori i Hercegovini. Meni su poznati u Crnojgori: 1. Strbački ubli u okolini Durmitora. 2. Vujovac ubô (ubao) severno od Nikšića. 3. Studeni ubô i 4. Ivan ubô sjeverno od Danilovgrada. 5. Bukova ubla prema Hercegovačkom mjestu

Otisnemo se na vis do oružničke vojarne, založimo malo iz moje uprtice, svarimo čaj i kavu, pa iza jednog sata počinka krenemo dobrom gorskom stazom južno pod Plano brdo (980 m.) na Morinje, na more. Za po sata hoda najednom će nas naš ozbiljni i mučaljivi vodja ustaviti pa šaljivo reći: »zažmirite, pa da vam se otvori raj«. Pravo reče, bi rajske pogled, koji nas sve ustavi jednim trenom, budi da smo se sve ove prošle dane siti nagledali raznih prirodnih čara i krasota.

Put, kojim stupasmo, vodjaše ravno na more. Kao što po svoj Boci, tako se i ovdje kopno strmeno spušta u more. Dok si još na visini od 800 m., a samo nekoliko metara odaljen od mora, ne vidiš sa toga gologa, pustoga kamena ni pred sobom ni pod sobom mora. Svuda naokolo u blizini i daljini strše Malone samo mrke stijene, gole hridine, strme glavice: Na sjeveru, tebi na lijevo, skočila Sokolova greda (666 m.) pred Risnom a njoj na domak Glogovo brdo (942 m.); ove zagrljuje sa sjevera kosa Čelina sa mnogo greda i vrhova, medju kojima se ističu Vela Bukva (1224 m.) i Baštek (1391 m.); na zapadu zatvara svaki pogled Plano brdo (980 m.), pod kojim se naš put vije; na sjevero-istoku i istoku sve od Velog vrha, Golog vrha i Dragovine do Orahovca preljeva se vir gorski u mnoge grozue klance, a od Orahovca dalje zavile se u sunčanu maglu stijene, koje se dugim lancem pružile nad Dobrotom do Kotora, a tuj poskočile Štirovnikom (1768 m.) i Jezerskim vrhom (1657 m.). Kotora ne vidiš, ni sela, ni kuće, ni crkve, (osim Stoliva Gornjeg) ni grada; sva je slika, koliko i šarolika i uzvišena, tek samo ozbiljna. Ali na jednom sva ti ta mrka, ozbiljna slika prima vedro lice jednim korakom, što si ga učinio; jednim trenom ti se ukaže sva istočna obala Kotorskoga zaljeva od Orahovca diljem Dobrote na 8 km. duljine a na kilometar širine; drugim korakom drugi kilometar morske širine, a devetim korakom razgalio si Morinjski, Risanski i Kotorski zaton, od Morinja do Dobrote ravnom crtom 9 kilometara širine, i sav onaj čar, što ti podaje vijenac kuća i palača nanizanih uz crkve i tornjeve, u zelenim vrtovima i gajićima na žaru sunčanog dara — bijaše jedna ura minula. Još poigralo more, ono tamo prema Dobroti, srebrnim valovima, ali kao pod tankim modrim velom, a Morinjski zaton, pod nogama ti, jasno raskrio tamno-modro svoje lice. Što bi lupio o dlan, stvorise široko, živo more pod noge tvoje, što ti se je malo prije u okrugu visokih, strmih stijena činila samo bezdana mrka propast. Dvije slike stopile se u jednu u jedan čas, kao da si rasklopio knjigu i ugledao u njoj sliku od slika, nikad nepomišljenu: eto pod tobom sjelo Morinje uz Kostanjicu, dva seoca u

„Plana“. 6. Ubli i Ubajski (t. j. Ubalski) dō kod Bjelopolja u Bjelopoljskoj planini. 7. Ublići (u vojnoj karti: „Ublić“-Quellen t. j. „Ublići“) u Gackom okružju u Hercegovini. Biti će jamačno tih ubala i više. Viš Risna na istok stoji seoce Ubalač kraj takvog vrela. I Dubrovačka rijeka Ombla neće biti drugo nego takova Ubla, kako misli i prof. dr. Fr. Marković. Ivezovićev rječnik spominje u Valjevskoj nahiji vodu i varoš „Ub-a“. Da nije i to „Ubō-la“? Etimološki je rječ jamačno u savezu sa rječima kao: uvala, obala, zavala itd. od osnove „vl“ i prefiksa „u“ ili „ob“.

zelenu perivoju; lijevo se sunča nekoć kraljevski Risan, a na domak mu pred tobom slavni Perast; malo dalje na istok stisnulo se u kamen seoce sitni Glogovac i još srušniji Dražin Vrt, a na dnu mu nanizao si Orahovac 7 km. dugi niz kuća i palača Dobrote. Na drugoj, tebi desnoj, strani poredao Prčanj uz more beskrajni red oholih svojih palača a uzan Stoliv Dônji, nad kojim Stoliv Gornji iz visoka gusta gaja tornjem svojim kao da ti ruku pruža na veseli pozdrav; zdravi bili, kud ste toli dangubili?

Dugo se ne mogoh otrgnuti od čara goleme te slike; žao bi mi pokročiti, bojeć se da mi se slika ne promijeni; ali pust bi mi strah. Spuštasmo se dobar sat iz te visine lomnom, kamenom stazom, često samo baš kamenom ruševinom. Slike bi se mijenjale kao kad bi listao knjigu: jedna iščezavala, druga se pomaljala; ova skočila naprijed, ona zaostala, prva se prgnula, druga se nadvila, sve igralo i treptilo na suncu titrajućem, a pećina kao da primala život.

I eto nas napokon na skliskom, izlizanom kamenu, koji vodi sa kapele Morinjske na žal Morinjskoga zatona. Iščeznula sva ona golemost gorska, zaplijuskao talas na naš čamac, u koji se ukrcasmo željno grabeći rukom živo more. Prebrodim na Perast kraj ona dva sitna otočića, sv. Gjurgja i Škrpjele, okupamo se, popijemo kavu, pa nas eno još za dva mala sata do Kotora i u 7 sati u večer u Plzenskoj pivani gladni i žedni, a opet zadovoljne i razdragane duše radi uspjelog puta te zahvalna srca požrtvovnom i strpljivom vodji, dr. Antunu, kojemu obećasmo i opet poći na Ubalsku visočinu.

I doći ćemo uz pomoć Stvoritelja, da mu se djelu opet poklonimo i po-božno zahvalimo svemogućnosti njegovoj na neiskazanom i nenadanom daru.

Planinari, na Uble!

Društvene vijesti.

Pristupi u društvo: Dr. Ladislav pl. Jambreković, profesor u Zagrebu.

Književne vijesti.

— „Kilometrični iskaz cesta u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji sa kilometričnom kartom“ naslov je malo u 16ini složenoj knjižici, što ju je izdala ovih dana tiskara Rulica u Zagrebu. Stoji 1·60 fil. Tu veoma zgodnu knjižicu sastavi Ivan Mihelić, koji nam prije mnogo godina dade kilometrični putokaz.

Knjižica ima u 95 strana ovaj sadržaj: I. Politička, sudbena i financ. dioba; II. Prijegled cesta i III. Karta. Prvi dio (str. 1—35) sastavljen je prema službenoj knjizi; drugi dio nije no isписан nacrt cesta (str. 35—95.). kojih ima 77. Glave u tom nacrtu nisu uvijek u skladu sa kartom, a trebalo je da budu radi bitne orientacije. Tako se n. pr. u glavi 7. spominje Lepoglava, a u karti nigdje nema toga mjesta, dočim je tiskano sva sila mjesta, kojih uopće opet nema u pregledu cesta. Koliko je I. i II. dio pregledan i prebačan,

naročito za ured i činovnika, toliko je dio III. t. j. karta, za turistu i planinara često smutljiva i nejasna. Vjerujemo, da je ta mana nastala iz dobre namisli, najme da karta bude što potpunija; ali upravo to nastojanje, koje rodi manu i u koju je morala zaći tehnička izradba karte, kraj maloga prostora nije osnovano. Željeli bismo nadalje jasnoće radi, da je na karti željeznica označena, a rijeke da su drugom bojom unesene (ako su već unesene). Tim bo karta dobiva jasnoću, a neki se putnik brzo snadje. Još se ne bi nikako dosjetili, zašto su neka neznačna mjesta krupno tiskana (kao n. pr. Zavalje, Križ), a znatnija sitno (kao Krapina, Novisad, Karlovci). Po težnji za što većom potpunosti na malom prostoru nastadoše još i druge nedosljednosti, manjkavosti i tiskarske pogreške, koje su često vrlo smutljive. Tako su pojedina imena pojedinih mjesta sasvim drugamo smještena, nego li bi morala biti (kao n. pr. Sisak). Jednako na'azimo uz Bistru d. Stubica dol., uz Pazuva Pazova, Cazma mjesto Čazma, Ca-anovci mjesto Čortanovci, Belovar mj. Bjelovar, Cerevu mjesto (ne znamo što), Graduša mjesto Gradusa, Hrcestovica mjesto Hrastovica, Jaiak mjesto Jazak, Krcedin mjesto Krčedin, Lukac mjesto Lukač, Lić mjesto Lič, Maruševac mjesto Maruševeć, Podsus mjesto Podsusjed, Priv-aka mjesto Privlaka, Runić mjesto Bunić, Sarengrad mjesto Šarengrad, Siki-ci mjesto Sikirevci, Šivianovci mjesto Šimanovci, Topolovci mjesto Topolovac itd.

Molimo, da se piše »cestā«, a ne »cestah«, u »kraljevinama«, a ne u »kraljevinam« itd.

Još jedno ne razumijemo. Zašto je dodala naša tiskara ovakovoj hrvatskoj knjizi njemački tumač? Da se u njemačku prodade? Ne mislimo. Da se domaći Nijemac njome okoristi, toga zaista nije trebalo.

Poradi drugih vrlo praktičnih strana valja da upozorimo naše čitatelje na tu knjigu, da si ju nabave.

— „Tršćanski Lloyd“, list za narodno gospodarstvo, izlazeći svake sute u Trstu, donosi u svom 89. broju slijedeći bogati i zanimivi sadržaj: Trgovina: Trgovačko-obrtnički muzej u Zagrebu. — Njemačko-švicarski trgovinski ugovori. — Izvanjska trgovina Srbije u godini 1903. — Odlikovanje. — Jesenski trgovački položaj u Rumunjskoj i Bugarskoj. — Mornarica: Svijetleća plutača. — Lloyd i dalmatinska parobrodarska društva. — Industrija: Bugarski šećer. — Skraćenje radnje budipeštanskih paromlina. — Položaj pamučne industrije i najnoviji fallimenti. — Gospodarstvo: Nova lutrijska igra na čitvoređnoj i gospodarskoj podlozi. — Poljodjelsko vijeće. — Vinarstvo Talijanska vinska trgovina, — Berba u Dalmaciji. — Vina u Veloj luci i Blatu. — Promet: Nove poštanske marke. — Prihod srpskih željeznica. — Telefon Nova Gradiška-Brod. — Novčarstvo: Stanje japanskih financija. — Englesko novčano tržište. — Lutrijska vučenja: Lutrijska vučenja u Austriji. — Radničke vijesti: Kretanje radnika. — Iseljivanje: Pregovori o poravnjanju u ratu izmedju plovidbenih društava. — U Ameriku. — Iz Amerike. — Trgovačka zapisnica. — Književnost. — Svaštice. — Dopisnica uredništva. — Burzovne vijesti. — Oglas.

»Tršćanski Lloyd« preporuča se sam po sebi. On donosi članke u svim strukama narodnog gospodarstva. S toga nijedan otmeniji trgovac, industrijalac, obrtnik, posjednik, pomorac, ne bi smjeo biti bez njega. I svratišta, kavane, gostionice, čitaonice, općine, štedionice, banke, obrtne i vjeresijske zadruge, jednom riječju svi bi morali držati »Tršćanski Lloyd«, kojemu je zadaća, da ore i radi na onom polju naše budućnosti, našeg dobrostanja, koje je jedino srestvo našeg uskrsnuća. A to je polje: narodno gospodarstvo.

Pretplata na »Tršćanski Lloyd« iznosi na godinu K 12, a na pol godine K 7 u cijeloj monarkiji Austro Ugarskoj. Izvan Austro-Ugarske, gdje god bilo, godišnja pretplata iznosi 20 franaka u zlatu. Novci i pisma šalju se vlasniku i glavnom uredniku »Tršćanskog Lloyda«, g. Fr. Kučiniću, Trst, Via Fabio Severo, br. P. 104, T. 246 (vlastita kuća).

— **Ljubljanski planinski vestnik** ima u svojem ovogodišnjem 9. i 10. broju ove članke: Fran Kadilnik kao putopisac, od dr. Oblaka; 2. Iz Trente na Triglav, od Trentara (nastavak); 3. Otvaranje Kadilnikove kuće na Golici, od uredništva. 4. Na Jof del Montasio (2754 m. u istočnim Kranjskim Alpama) od Livškoga.

— **Alpsky Vestnik**, časopis česki slovenskoga Alpskoga društva u Pragu, donosi u 1. i 2. broju VII. svoga godišta ove članke: 1. Jezersko, od dr. Chodounskoga; 2. Alpska zgrada i prirodop. muzej u Zermattu; 3. Gorski putovi od Dvorskoga; 4. Gerlach (vrh u Tatrama 2659 m.) od E. Dvořaka.

— **Praški časopis turistu** donosi nam u ovogodišnjem 10. broju ove radnje: 1. Starci i alpinizam, od dr. Znamoga. Radnja ova nije drugo nego malo referat rasprave, što ju napisa dr. Coulomb u franc. lječničkom časopisu »Journal de la santé« god. 1903. br. 15. i 16. pod naslovom: »Effets des ascensions chez les gens agés« t. j. kako djeluju gorske visine na ljude starije; 2. Jezera na Šumavi, od Schnabela (nastavak); 3. Dobroslavsky Chlumec, od J. Lipe (nastavak i svršetak); 4. Drhlenski ribnjak (u sjevernoj Českoj kod Knežmosta), od Mattesa; 5. Z. Slavojski ocjenjuje u kratko putopis Kořenskoga: »Ka protunoćima«; 6. dr. J. Guth upozoruje na minulu izložbu u St. Louis, gdje su pod naslovom: »Sceneries and peóple of Austria« izloženi veliki nacrti i fotografije najkrasnijih gorskih krajeva i gradova Austrije.

Molba. Molimo što usrdnije i opetovano sve vanjske članove, da izvole što prije pripisati planinarski prinos za prošlu i tekuću godinu g. Ivanu Exneru, draguljaru i društvenom blagajniku, koji se preselio u vlastitu kuću, u Petrinjsku ulicu br. 7, naprotiv Sudničke ulice.

Sadržaj: U Engadin, od dr. Augusta Langhoffera. — Krivošije, od Vjek. Novotnoga. Društvene vijesti. — Književne vijesti. — Molba.